

Nyugdíj és gyermekvállalás¹

Botos Katalin

evmkabor@gmail.com

Beérkezett: 2017. január 30. Elfogadva: 2017. február 7.

Egyre több eszmefuttatás jelenik meg a sajtóban, hogy gond van a nyugdíjrendszerrel. Arról is egyre több a riasztó hír, hogy kevés a gyerek, fogy a magyarság. A ríogatás, bár joggal hívja fel a figyelmet a problémára, kontraproduktívvá is válhat. Az emberek beletörődnek abba, hogy a nyugdíjrendszerben változtatások lesznek, s ez a járulékfizetési hajlandóságot még csökkentheti is. Minek fizessek, ha nem tudom, kinek? Ha nem magamnak fizetem?

Itt az ideje, hogy **néhány alapvető elvet** leszögezzünk, s azt közéletünk vezérfonalává tegyük. Fontos, hogy ezen elveket a politikai vezetés mind jogi, mind gazdasági intézkedései során *minden esetben* mérlegelje! A ríogatás helyett **kiutat mutató perspektívát** kell felmutatnunk a társadalomnak!

A szocializmusban a nyugdíjról az **állam gondoskodott**, s a szakszervezet biztosította a szolgáltatásokat (SZTK). Jött a rendszerváltozás, és már annak előszele elhozta a Társadalombiztosítási Főigazgatóság felállítását. Azaz a nyugdíj és az egészségügy szolgáltatásai **biztosítási alapokra** helyeződtek (mint az Nyugaton általános volt). Ezt a magyar lakosság hamar meg is tanulta. Az 1998-ban bevezetett II. pillér (a kötelező magánnyugdíj-pénztári pillér) 2010 utáni megszüntetése ellen sokan éppen a biztosítási szemlélet alapján tiltakoztak, mondván: „amit befizetek, az az enyém!” Pedig a pénztártagok visszaterelése az állami rendszerbe a 2008-as válságot követően elengedhetetlen volt; hasonló lépésekre kényszerültek a világ számos más részén is.

Csak hogy **az egész világ megváltozott** az elmúlt fél évszázadban! A tudományos fejlődés alapján lehetségessé vált a születésszabályozás, és a jogi keretek is megteremtődtek erre. Döntés kérdése lett, hogy születik-e gyerek. Ugyanakkor nyilvánvalóvá váltak a termelés egyes tényezőinek korlátai. Világos lett, hogy a munka-tőke-föld hármásának, vagyis a gazdálkodás tényezőinek **mindegyike tőkeként kezelendő!** A humántőke *a munkaerő, amelynek biztosítása folyamatos beruházást igényel a jövő generációba*. A modern technika gyors haladásának következtében ráadásul, aki a jelenlegi munkavállalók helyébe lépne, az egy más minőségű tudást kellene, hogy képviseljen – a digitális kor ismeretanyagát. Ez ismét jelentős beruházásokat követel meg az oktatásba.

Ennek fényében kell gondolkodnunk a nyugdíjokról is. A társadalombiztosítási nyugdíj tehát nem állampolgári juttatás, *de nem is biztosítási járadék!* (Az üzleti magánnyugdíj igen.) A nyugdíjjárulék (és a szociális hozzájárulás is!) **a belénk fektetett tőke törlesztése**, amelyet annak a generációnak kell fizetnünk, amelyik minket felnevelt. Ennek a szemléletnek az értelmében *nem magunknak fizetjük* a nyugdíjbiztosítást, hanem a szüleinknek fizetünk törlesztést a társadalombiztosítási rendszereken keresztül. (Vagy a munkáltatónk fizet a nevünkben adószerűen.) A nyugdíjrendszer működőképességéhez ezért mindenképpen szükség van arra, hogy a középkorú generáció gyermekek felnevelését is vállalja. A **nyugdíjrendszer fedezetlen, ha csupán a pénzbefizetést teljesítjük**. Hiszen a gyermekek mai korosztálya nélkül nem jön létre az a munkavállalásra alkalmas társadalmi réteg, amely majd megtermeli annak idején a mi nyugdíjünk fizetését is lehetővé tevő jövedelmeket.

A nyugdíjrendszerbe valójában **kettős befizetést** teljesítünk: befizetjük a járulékokat és fizetjük azt az összeget is, amit a gyermekeink felnevelésére fordítunk. A gyermekekre minden polgárnak szüksége van, annak is, aki vállalja és felneveli, de annak is, akinek nincs, mert nem lehet, vagy nem

---

1 Ez a cikk támaszkodik a szerzőnek Botos József egykori TB-főigazgatóval való közös kutatásaira.

vállalta. **A gyermek közjószág.** Nem luxuscikk, nem (csak) egyéni vágyak beteljesítője. *Majdnem* annyi gond, amennyi öröm is... Érzelmileg (*majdnem*) „nullszaldós”! De mindenképpen jelentős költség, s ez a gyermekes családokra hárul! A gyermeket vállaló polgárok kénytelenek szerényebben élni aktív korukban, mint azok, akik gyermekek nélkül élik le életüket. Ez további, többféle igazságtalanság forrása:

- Igazságtalan, mert a gyermekekre mindenkinek szüksége van, de nem mindenki vesz arányosan részt a következő generáció felnevelésének költségeiben.

- Igazságtalan, mert valaki dönthet úgy hátrányos következmények nélkül, hogy nem vállal gyermeket, de nem dönthet súlyos hátrányok nélkül úgy, hogy több gyermeket vállalva, főállású anya legyen.

- Igazságtalan, mert biológiai adottságok miatt a nők mindenképpen munkaerő-piaci hátrányba kerülnek a gyermekvállalással. A gyermekeket nevelő házaspár jövedelmi helyzete a gyermektelen párokhoz viszonyítva sokkal kedvezőtlenebb lesz, nem is beszélve a gyermekét egyedül nevelő anyáról.

- Igazságtalan, mert ily módon – az érvényes jogi szabályok következtében – a gyermeket vállalók nyugdíja is rosszabb lesz, mint azoké, akik gyermekek nélkül élik le aktív életüket. Mennél nagyobb szolgálatot tesz valaki a társadalomnak, mennél több gyermeket vállal, annál rosszabb lesz neki!

Tehát mind aktív korukban, mind inaktívvá válva, a gyermekes polgárok kedvezőtlenebb helyzetbe kerülnek, mint a gyermektelenek. Ugyanakkor sokan vannak, akik szeretnének gyermeket, de nem találnak ehhez megfelelő társra, vagy szeretnének gyermeket, de nem lehet nekik. E két ok olyan jelentős társadalmi rétegeket érint, hogy azt teljesen igazságtalan és célszerűtlen lenne negatív ösztönzéssel sújtani. Azon azonban nem változtat a biológiai és társadalmi igazságtalanság ténye, hogy *ha nincs gyerek, akkor csökken a jövőbeni humántőke.* Mindezen problémákat csak olyan módon lehetne mérsékelni, ha a nyugdíjrendszer *kétcsatornás „befizetésre” épülne.* Más szóval, ha a nyugdíjjogosultságnál figyelembe vennék azokat a költségeket is kvázi-járulékfizetesként, amelyek a gyermekneveléssel kapcsolatosak! Ha tehát a nyugdíj megállapításakor járulékfizetésnek tekintenék a gyermekek korábbi felnevelését is.

Nyomatékkal hangsúlyozni kell: nemcsak a gyermekek vállalását, de felnevelését is. Mégpedig egy olyan *oktatási* szintre – ez ma minimálisan egy szakképzettség megszerzését jelenti –, amellyel az egyén eséllyel lehet eleme a XXI. század munkaerő-állományának.

Mire valaki a nyugdíjas korhoz elérkezik, bizonyítható lesz, hogy eleget tett-e ennek a kötelezettségének. Statisztikailag követhető a gyermekek vállalása, képzettsége, s a középiskolás korig ingyenes oktatási rendszerekben a kellő képzettség megszerzése nem lehet igazán akadály. Még akkor sem, ha a családok induló anyagi helyzete különböző is. Közmegegyezéssel megállapítható a családonként egy gyerekre statisztikailag fordítandó átlagos költség, a virtuális „járulék” nagysága, így tehát megfogalmazható a „kétcsatornás” rendszernek az utánpótlás-nevelést díjazó „csatornája” is. Ez, mivel a gyermeknevelést *ténylegesen* támogató mindkét szülőre vonatkozna, a családi kapcsolatok megerősítését, rehabilitálását is szolgálná.

Felvetődik, hogy mi van, ha a felnövekvő generáció tagjaiból többen **emigrálnak.** Ez a társadalombiztosítási rendszerek szempontjából nagy probléma, még ha más szempontból van pozitívuma is. Ezen csak egy nemzetközi egyezmény segítené, vagy ha az unióban mindenütt hasonló elvet vezetnének be, amire kicsi az esély, bár minden fejlett ország küzd az elöregedéssel. Az alapelv elfogadása hazánkban mégis célszerű lenne, hiszen az ország lakóinak többsége mindenkor itthon keresi megélhetését.

A másik jogos probléma, hogy a **gyermektelenek sérelmezhetik** az alacsonyabb nyugdíjkielégítést. Fel kell hívni a figyelmet, hogy az ilyen polgárok *kiegészítő nyugdíjbiztosítást köthetnek!* Erkölcsei alapját ennek az adja, hogy *ők nem költenek a gyermekekre.* Ezt az összeget félre tehetik – és valójában félre is kell tenniük –, hogy időskorukban ott legyenek, ahol gyermekeket nevelő társaik. Ezt tudományos kutatással kell számszerűen is alátámasztani, és publicisztikai írásokban kell a társadalommal megérinteni. El kell érni, hogy felismerjék, ez nem igazságtalan lépés, hanem ellenkezőleg, *a jelen igazságtalanságainak a kiküszöbölése.* Hiszen, mint vázoltuk, a gyermeket vállalók jelenleg sokkal szerényebb életszínvonalal kénytelenek beérni! Ez a nyugdíjjelem náluk **tényleges előtakarékoság lenne, amit az államnak támogatnia célszerű.** (Természetesen a magasabb nyugdíjat elérni kívánók bármelyike is köthet biztosítást, de az üzleti biztosítások nem szerves részei a **társadalombiztosításnak.** Ez az állami támogatás mértékében kifejezésre kell jusson.)

A politikai vezetésnek két fontos dolgot kell figyelembe vennie. Egyik, hogy a rendszert **kellő időben meg kell hirdetni** ahhoz, hogy a társadalom *felkészülhessen* az alkalmazására. *Most kell bevezetni,* hogy minimálisan húsz év múlva alkalmazható legyen. A másik: **nem szabad az elven ezt követően változtatni!** A folyamatos törvénymódosítások rontják a hatást, mert az emberekben jogbizonytalanságot ébresztenek, és bizonyosan nem segítik a hosszú távú döntések meghozatalát. Garantálni kell, hogy a rendszer politikai hullámzásoktól függetlenül érvényben maradjon. Ezt természetesen csak **nemzeti konszenzussal** lehet elérni, amin kitartóan munkálkodni kell. Óriási feladat, de még minden kommunikációs ráfordítást.

Kommunikálni kell továbbá, hogy **a jelenlegi nyugdíjasokra e változások semmiféle hátrányos kihatással nem lennének.** A mindenkorin nyugdíjak korrekciója az aktuális gazdasági helyzet függvénye, s ettől függetlenül megvalósítandó (pl. az infláció követése). A javasolt változás egyértelműen a most még aktívak számára bír jelentőséggel, hogy felkészülhessenek a hosszú távon várható helyzetekre. *Nem a mai nyugdíjas korosztály témája,* vagy csak annyiban, hogy feltehetően nekik se közömbös gyermekeik, unokájuk sorsa!

Érdemes meggondolni, hogy a jelen rendszer szerinti befizetések alapján mindenképpen nagyon alacsony nyugdíjszint várható. Ez a jövőben a kormánzatnak is gondot fog okozni, de mindenekelőtt, maguknak az embereknek. Egészen biztosan felerősödnek majd a mindenféle **alapjáradékot** szorgalmazó hangok, hiszen még az üzleti szféra is fel fogja majd fogni, hogy az alacsonyabb nyugdíjjövedelmek árúik értékesítését is visszafogják, tehát a profitképződést is akadályozzák. De mennyivel célszerűbb lenne, ha éppen ez, vagyis a gyermekvállalás utáni nyugdíjhányad válna virtuális alapjáradékká! Hiszen ez egyidejűleg magának a fenntartható társadalomnak a létrejöttét szolgálná!

Egy ilyen rendszer ugyanis **visszahat a társadalomra,** és ezáltal *mérsékelheti a nyugdíjrendszer előregedés miatti finanszírozási problémáit.* Nem máról holnapra, de a *több gyermek vállalása irányába hat majd.* Annál hamarabb, minél hamarabb megérti a társadalom egésze, hogy ez a törvényi szabályozás nem pártpolitikai akció, hanem nemzeti érdek. Nem helyes, nem szabad halogatni!